

ВОЛОДИМИР ЯНІВ

СОНЦЕ Й ГРАТИ

»ОБРІЇ«

БЕРЛІН — 1941

В. Янів

I.

Сонце й ґрати

II.

**Листопадові
Фрагменти**

ЗМІСТ.

Від автора	5
Листопад	7
 I. З ЮНИХ ДНІВ	 11—24
Юнацтво	12
Схід сонця	13
Перебій Прута	14
Спомин	15
Каяття	16
У безвість	17
Перед розстрілом	18
Ользі Басараб (I—IV)	20
 II. СОНЦЕ Й ГРАТИ	 25—38
П'яніє чарами	26
Проміння пристрасне	27
Паяце, смійся!, смій! (I—III)	28
Темні подвір'я тюремні	30
Цвіти	31
Тюремний триптих (I—III)	32
Терцини (I—X)	34
 III. БЕРЕЗА КАРТУЗЬКА	 39—48
Пісок намоклий	40
Псальми (I—VIII)	41
Мабуть не зможу вже радіти	45
В темниці	46
В льохах Берези вбивчих	48
 IV. В ДОРОЗІ ДО ІСТИНИ	 49—61
Нової Істини Пророки (I—III)	50
Страсті (I—III)	52
Пам'яті Лесі (I—VI)	54
Різьбар	58
Отче Наш (I—III)	59
 Експрес (I—III)	62
Зміст	64

ВОЛОДИМИР ЯНІВ

СОНЦЕ Й ГРАТИ

»ОБРІЇ«

БЕРЛІН — 1941

*Накладом автора.
Авторські права застерігається.*

*Друковано дві тисячі примірників
в друкарні Протекторату в Празі.*

DRUCKEREI
DES PROTEKTORATES BÖHMEN UND MÄHREN IN PRAG
TISKÁRNA PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA V PRAZE

ВІД АВТОРА.

При укладі збірки «Сонце й грати» довелося мені розв'язувати деякі труднощі. Річ в доборі віршів. Час, в якому вони повставали (рр. 1925—1940), настільки довгий, а умовини настільки різні, що це відзеркалилося у формі, літературній якості, настроях чи викінченні поодиноких віршів. І в тому змислі важко дошукуватися в збірці якоїсь замкненої цілості: будуть в ній циклі, що стоять на пограниччі переінтелектуалізованої поезії («Нової Істини Пророки») чи на пограниччі епіки («Паяце, смійся!, смій!», «Листопад») поруч з чисто настроєвими «Терцинами» чи навіть містикою молитви («Отче Наш»); суспільницький акорд рівно сильний як чисто особисті мотиви; майже зовсім незв'язана строфічною будовою чи штивними законами форма («Ольга Басараб», «У безвість») стрічається — почерез ряд переходових нюансів — поруч із класичними октавами чи гексаметром; вкінці — хоч збірка назагал утримана в тоні здержаного символізму —, проте є в ній теж і сліди реалізму, а то й поодинокі натуралістичні місця: це тоді, як мали вони відтворити брутальність дійсності в Березі.

Важнішою для мене від формальної споєності була змістова одність, що випливала би з характеристичних і незмінних в своїй основі впродовж цілого часу черт світогляду, а одночасно відзеркалювала би многогранність життя із всіми його контрастами: підйомами й упадками, непохитною вірою і розпукою, стихійною творчістю і примусовим безділлям, молодечим розмахом і енергією та пізнішою рефлексією, гамором життя і тишиною самотності. І як в часі творення підсвідомо торкався я всіх струн душі, — і перш за все вистерігався фраз і пози —, так при укладі збірки вже цілком свідомо і доцільно рішився я нічого не опускати з тих контрастів. Ішло бо мені про живу людину.

Якщо ж до здійснення з'ясованої цілі вдалося в деякій мірі зблизити, то чи не завдяки тому, що вірші повставали здебільша під безпосереднім впливом переживаного: про тюрму — в тюрмі, про Березу в Березі, «про пісок намоклий» дослівно «при пхання в воза з піском». Може тому не буде в тих речах тієї так частої при поверховних переживаннях словної романтики, яку подибуємо в описах авторів, що в'язницю чи табори знають тільки з описів інших. Зате тимбільше хотілося влити в слова щирости, — тимбільше перебрати на себе відповідальности за кожне слово, — за кожний акорд, — від песимістичного «моль» до найбільше бадьорого оптимізму.

Впрочім видається мені, що інакше й годі було писати в час, як обида карбувала душу нарівні з ударами, що карбували тіло, — чи в час, як грозила на кожному кроці фізична, духова чи моральна смерть.

Значна частина збірки повставала без клаптика паперу й без олівця чи чорнила, — »різьблена на звоях мозку«. Тут належить ціла третя частина і »Листопад«, — творені в Картузькій Березі, в часі від 13. X. 1934. — 4. I. 1935. (тобто в четвертому, п'ятому і шостому місяці побуту в таборі). Повставали вони здебільша підчас виснажуючої праці, — іноді по два-три р'ядки денно, рідше підчас хвилин крадених зо сну по праці, вкінці в темниці. До того рода віршів належать теж »Терцини« і »Тюремний триптих«, що повстали в нерозв'язній сумерку сутерин львівських Бригідок, на строгій чотиромісячній ізоляції, в часі репресійного слідства (25. лютня до половини квітня 1935. р.). Вперше можна було ці вірші записати на бібулках і видати нелегально з тюрми на світ щойно в січні 1936. р. Проте доля не була для них ласкавою: в дальшій життєвій мандрівці рукопис запропався і прийшлося ще раз сягнути до пам'яті; впрочім тільки тому й збереглися вони, що в пам'яті первісно повстали і день в день по-вторювані кріпили мене і друзів в суворих келіях.

У в'язниці, хоч може й в дещо сприятливіших обставинах, повстало теж багато інших віршів. Їх було можна бодай на свіжо записати. Творились вони зате в нестерпнім гаморі багатолюдних келій, — нерідко серед проклонів і бійок окружаючого шумовиння.

І може сьогодні один чи другий вірш не задовольє вповні мого сучасного смаку чи може я його сьогодні написав би інакше, — то проте мішу їх у збірці саме може тому, що ніколи двічі не з'ясується так само переживань. Вірші в моєму життю були наче милевими стовпами при дорозі, що завершували етапи чи зберігали переживання, які давали відповідну глибину. І це саме й є завданням першої збірки зберегти як найбільшу скількість настроїв. Дальші збірки побіч суттєвої цілості повинні творити теж і більшу гармонію форми. Покищо вилучив я зо збірки тільки ті речі, що задалеко своїм філософічним оформленням відбігли від мого нинішнього розуміння поезії. Врешті хочу зазначити, що ця збірка була готовою до друку властиво вже в 1937. р., — не видав я її досі тільки внаслідок умов польської цензури. Тепер виходить вона надщерблена, бо не всі початково до неї призначені вірші збереглися від наслідків війни.

БЕРЛІН, в грудні 1940. р.

ВОЛОДИМИР ЯНІВ.

ЛИСТОПАД.

Золота цвітами й сяевом будиться пблум'я Сходу:
Неба смолисту півкулю багрянні роздерли пожежі,
Зойкнула з болю земля від залізного лицарів ходу,
Гомоном гори говорять і ринули ріки — і межі
Жертвою й трудом розбиті і Волею мого народу!
Вчора карався ще в каторгах, нині розкинув вже стежі —
Завтра вже дзвінко звіщатиме славу розгінна свобода,
Тканню намиста й жемчугів вже прапорів блиснуть мережі,
Широко слава розкотиться й з роду перейде до роду,
В гóродах гордо гукнуть гаківниці й дрижатимуть вежі, —
Дзвоном воскресним струснулись, - сміються - співають дзвінниці —
Істина, чин і життя замінили вже Слово й Ідею.

... Вбрались розкішно на свято гаї і сади і винниці
В криту парчею і золотом шиту цісарську кирею,
В чорні м'ягкі оксамити й криваві цінні багрянниці,
І в самоцвіті й на сонці лискучі хрусталі інею.

Вже сподіванням, — стихією сяють юнацькі зіниці,
Поривом, полетом, подихом віри вже серце іскриться,
Іскрами тучі їх очі лискучі вістять епопею.
Ковані груди, готові на труди, чола в них із криці:
Бурі вогнями на бій з ворогами вже понад землею
Линуть орлами, — святими ножами не дати столиці,
В крові втопити й валами спинити катів на гряниці.
Вхоплять шаблюки — недосвідні руки, кріси і рушниці
Стрілами свиснуть і сталею блиснуть у сонці десниці.

... Пише вже пише козацький наслідник новітню Іліяду,
Пише сердешною кров'ю скрижалі величного ладу,
Творить легенду геройства і чинів і міт Листопаду ...

★

Й знову малюють понурі картини брудні акварелі,
Знов розцвітають рубінами-цвітами сірі шинелі,
Золотом дихнули й в чорному чаді погасли оселі.
Трупів порвати в останнє до бою — зо смерти постелі
Хоче ранений старшина в стихаючім свисті шрапнелів,
Мовкнуть, — замовкли по грюкотах грому ранені гармати
Й знову руїна, розбиті скрижалі, неволя — пустелі.

★

Але на трупах вже сонце руїни — одважне підпілля
Сходить промінням безмежжя любови, героїства, — посвяти:
Горде, тверде, — непохитне юнацтво безумства зусиллям
Рве — пориває, зо сну вириває, з безпуття й з безділля,
Будить сурмою й веде за собою народ до відплати.
Тихо й несіміло мов вияв розпуки чи чин божевілья
Стріли із тріском промовлять чи бомби із гуком, — гранати,
Але де далі: все щораз частіше палають палати,
Збіжжя й майно колоністів, їх свіжо збудовані хати;
... Ширшає щораз, — грізніше палає юнацьке весілля.

★

Ясне, розкішне проміння осяйного сонця — і тіні,
Зудари, екси, нальоти, перемога — невдача і грати,
Радість, розпука, одчай, свята віра у крутіжній зміні,
Виграна й ворог у відступі підступом вирвав нам втрати.
Дні протилежних настроїв, контрастів і щастя в руїні,
Дні гекатомби і дні катакомбів, безсмертні приклади:
Боями пам'ять вшануємо! Чинами день Листопаду!

.. Були хрести вже, — Нерони, ... сьогодні скриплять шибениці,
Взорами стануть майбутнім Дмитри, Василі, Голояди,
Взором Любович, Юрко, Старики і безбоязні Гриці,
Вирваний з наших рядів Головінський при допомозі зради,
Ольга — Жрекиня свободи — замучена в мурах в'язниці,
Тисячі, сотні незнаних, з граніту, з хрусталу і з криці.

★

В болі беззвучному, в горі — із заграви іскрою в оці
Горда страдальниця — мати велика геройського сина,
— З помсти бажанням, з горючим серцем у лівому боці:
В бою, — в рішавім бою упала їй перша дитина;
Кожен день чорний для неї, без усміху й радости в році.
Але від чорної ночі чорніші для неї є три дні,
Пам'ятні дати найбільшої втрати — сумні роковини:
В днях тих погибли сини-козаки три, три лицарі-гридні
Лицарі чесні-удалі, без промаху й жаху-провини.
... Перший впав в бою завзятім, замучили другого злидні,
— Муки тюремні, знущання жорстокі, побої безстидні,
Третій в проклоном без помсти вмер в дома по муках в Березі...
Мати затерпне в запеклому болі по кожній дитині,
Раз лиш по кожній їй око розблисне у перлах сльозини,
Потім раз в році лиш, — разом три рази в сльозі — у перлині.

★

І благородні несплямлені руки, нескверні і чисті
Збудять Тебе до життя, моя земле, у перлах в намисті,
В матерей здержаних сльозах і наших кривавих рубінах
В сйвах розблиснеш пожарів — на своїх убогих руїнах.
Встанеш з просоння століть, — із жорстоких чистилищ неволі,
Шлях Твій із труду, — із терня, терпіння — у творчому болі,
В творення розкоші й муках засяєш Свята в ореолі.

Берега Каргузька, листопад 1934.

I.

З ЮНИХ ДНІВ...

*О, юні дні, — з заліза й міді!
— Чи хтось забути Вас посміє?,
Як злочин ворога й обиду
Змивали ми огнем стихії! . . .
О, дні любови і посвяти, —
Мандрівки, труду і підйому!
На чин Ваш полет мусить рвати,
— Горіти в крові мусить спомин!*

ЮНАЦТВО.

Хай розшаліються буруни
Стихійних ясних почувань!
Рвемо все наших нервів струни,
Розпалюєм завзяття грань.

... Бо серце в нас палке!, — гаряче,
А груди наші — кута сталь!
Нехай на смерть нам ворон криче,
— Незнана нам хитка печаль.

... Бо хто в гурті у нас заплаче?!
Нема в нас кволих міркувань!
І що нам терня! — що бодяче?
— Для нас наказ: у лаву стань!

Нераз вже здавленим юрбою
Казали гордо й підло нам:
»Ти, рабе, впав в жорстокім бою! —
За що ти бивсь, як що ти хам!?»

Ми заздрили братам в могилі,
Що сором жаром лиць не грів!
В нас інший нині дух у тілі:
Ми хочем знову нових днів!

Ждемо на змаг! — святу розправу
І ясних іскор скорий рій.
Себе дамо в огонь за славу,
За горду казку наших мрій.

Юнацький жар у гордих грудях,
В очах блистить велика ціль...
... За нами! гей! за нами люди
В спасенну, творчу заметіль.

Юнацький жар, — палке багаття,
Побідний на устах пеан!
Хто проти нас, тому прокляття!!
Хто раб, — побачим, — а хто пан.

Львів, 20. жовтня 1928.

СХІД СОНЦЯ.

(На Хом'яку.)

Ще сіра тиша ранку в горах,
— А ми вже вийшли на Хом'як
І опинилися на морі
В серпанку падаючих мряк.

Хиткий наш корабель на хвилях
В незриму далеч наче плив.
... А ген! кругом вершків фльотилі
І царство хмар і мряк і див...

І ось з'явилося божественне
— Воскресло Сонце у красі:
Могутнє, — пламенне, — вогненне
І в бій шле променів мечі!

Погибли тіні і примари
І розширився обрій враз:
В розбитих сонцем білих хмарах
Блестіли гори мов алмаз!

Ряшів, вересень 1926.

ПЕРЕБІЙ ПРУТА.

Із гуком ринуть бистрі хвилі,
Зо шумом котяться із скель,
Пливуть у даль сріблісті, — білі
І сиплять тисячі капель . . .

І б'ються в береги у люті,
Пінною прискають на нас,
Нестримно рвуться в дальні путі
І гинуть в безвістях нараз . . .

На берегах мовчазні скелі
Глядять з гори на бистрий Прут;
Іх раз-у-раз змивають хвилі,
Що мов бажають збутись пут!

Ліси тут лучаться з лісами
І без упину в даль ідуть:
Зелений вал перед очами,
Веселі хвилі сріблом тчуть!

Величня, — чарівна природа
Створила тут святиню мрій . . .
Тут жах і сум, журба й свобода:
Це Прута славний Перебій!

Ряшів, вересень 1926.

СПОМИН.

То я тоді тремтів казками,
Бо дійсність була поза мною
І крови пишними красками
Манила казка все до бою!

І я тоді і я немова,
Що досі думкою давився,
Убрав думки у тіло слова,
Потоком ляви я розлився.

У кожне слово іскру вдунув
І іскрами горів без межі,
Безумства я зворушив струну,
А завтра підуть перші стежі.

То я тоді казав словами,
Бо дійсність була поза мною,
— Сьогодні трупами й мечами
Добудем казку волі в бою!

КАЯТТЯ.

Я грішний, Господи, упав,
Прославши шлях гордині
У мого зриву ясну днину!
І сміло я сміявся безвпину,
Жорстокі думи заспівав, —
Я, Боже, каюсь, нині.

Безмежний мій злочинний гріх!
В часину неудачі
Його спокутувать не вмію!!
Я дальше горду маю мрію!
Підсвідомо все грає сміх —
Втихають кволі плáčі!

Молюся, Боже, я Тобі
Жагучою моєю
Безкрайністю святої віри!
Та скарга й лютий біль зневіри,
При окаянній всій журбі,
Не струснули душею.

Молюся серцем і хвалю
І каюсь, та не смію
Просити променів я долі.
Хай станеться по Твоїй волі!
Я каюсь, Господи, й хвалю
Просити, — ще не вмію. —

Львів, Баторія, 29. березня 1928.

У БЕЗВІСТЬ.

Безлюддя, — без країв дорога
Гадюкою скривається у тінь!
І біль щемить! Мрячна тривога —
Бажання мук, — жага горінь —
Безпутня думка вбога...
... І шал рушійний буревію
Розбурхає крилату мрію!

І піду я шляхами
Безпутніми-незнаними
Із безконечними думками,
Розспіваний, — розіграний піснями
Із тугою рвійною:
До рішучого двобою!
Із нутром!! Із собою!! —
Іду — іду! ревіти мушу!
Божевіллям засміятись,
Буревієм розіллятись:
В божевіллі найти душу
Мушу — мушу!

Іду безлюддям: без країв дорога:
При ній верба, одна береза
І думка не прийде твереза:
Кричать! Ревіти!
Збожеволіти!!

Львів, лютий 1929.

ПЕРЕД РОЗСТРІЛОМ.

Розгулялись в мене думи
Збожевóлілим танком;
Розорали мою душу,
Іддю і жалóм.
І сліпуче засвітало
І болюче закричало:
»Сонця! Сили Ти їм дай!
Про геройство, про зусилля
Заспівай!
І святих змагань похмілля
Покажи їм рай!«

»Боже!
Що я можу?!
Що я маю?!
Добре чую:
Я стривожу,
Я схвилюю!
Ні спокою ані раю
У нутрі!

Божевільно я сміюся
І ніколи не ридаю!!«

Розгулялись в мене думи
Збожеволілим танком;
Розорали мою душу
Іддю і жалом.

Знаю! Знаю!
Пекло дам Вам!
Почування
І страждання
Диких мук!
Щастя бою,
Непокою, —
Кров'ю митих рук!

Все минуле:
 (Спомини і мрії)
Все майбутнє:
 (Сподівання
 І кохання
 І надії)
Спопелити!
І коротко:
Мить! — хвилину
Жити! Жити!
Насталити
Усю душу
 На момент!
Пролетіти
 Метеором!
В дику глушу
У безлюддя
 З ореолом
 Відійти!
Там за мною:
 Божевілля!
Там за мною:
 Один чин!
Із собою маю спомин,
Глухо дзвонить в ухах дзвін.
.....

І про мене вже забули:
Бо про мене не почули,
Не згадали серед дат:
Лиш під плотом розстріляли
І під плотом поховали,
Засміявся глухо кат.
.....

... І вже заграва кривава:
То для сина! то для Вас!
Хай Йому сміється слава,
Ви творіть великий час!

Львів, грудень 1929.

У П'ЯТІ РОКОВИНИ.

Ользі Басараб.

1. Спомин.

(Напередодні роковин.)

... Пручалась, —
Билася об ґрати:
Кричать! ридати
Захотілось.
... Сьогодні рано
Шарпали їй тіло!
— Не чула! не боліло! —
Тепер же закусила губи
Стиснула сильно зуби:
Бо там! Незвершене ще діло!
Бо там закований народ,
Прикутий до ярма!
... Дарма —
Тюрма —
Тюремні ґрати!
Пручалась, —
Билася об них!
В безсиллю серед муки
Ломила білі руки,
Томила ходом ноги,
Аж лиця стали кам'яні
і дикі
І тінь знемоги не сіла на уста,
В нутрі скувала крики,
Бо взнала, що журба пуста!
— — — — —
»Клянусь на Листопад!
На горді мрії!
На долю України!
— На славу і на честь
І на майбутню месть!...«

І не скінчила,
Бо в допит закликали.
Насупилися брови,
Довкола губ присіло
завзяття:
»Смагати будуть тіло
І схочуть крові!
... Садисти!
Проклін! Прокляття!
... Де Ти?! Христе!...«

І повели ...
... і не вернулась!

2. Панахида. (На початку.)

П'ять літ ...
Молилися люди
... в спокою
Зідхали в них груди
... журбою.

Гей!
У юнацтва засміявся клич:
До бою!
Розударив спокій млявий
Повний слави
Листопад!
Гей, похмілля!
А сліпучий блеск кривавий
Заповів новий вже лад:
У підпілля!

3. Візія.

»Гей, гармати!
— Заревіть!
В ряд ставати!
Отсі хати
Запаліть!
Динаміту
Під »Orleta«
Підложіть!
Слави міту
Не бажали?!«

Закричали:
»Досить чули
Слово раб!
Бої бўли!
В нас герої:
Ольга Басараб!
Прапори в нас
злопотіли,
В крові морі
збагровіли!
Захотіли ми вже мести,
Збутися оков!
І добути Неньці чести!
В чеснім бою
лити кров!«

»Вже? Готові?!
Ряд рівняти!
Гандгранати!
Ну біжіть!
Закричіть!«

Слава! Слава! Слава!

4. Панахида.

(Під кінець.)

Молилися тугою люди!

... До бою! —

Манили їх труди.

Гей!

Вдарте в дзвони!

На пожежу!

Хай веде нас в бій Пречиста

Божа Мати!

За знуцання — кров садиста

треба лляти!

Розспіваємось піснями

І свяченими ножами

Порахуємось з катами,

Як зажевріють огнями

Стріхи наших хат!

Нам дорогу в бій покаже

Славний з чинів Листопад!

Хай гранати

і шрапнелі

Нам розв'ялять

Наші хати

і оселі —

Ми збудуємо палати

— на руїні!

Гей! на славу Україні!

Мість страшну руці злочинній!

Бо ми туги гострим боєм,

Почувань поривних грою

Розмолились у екстазі

За змагання ореолом

І за помсти боротьбою.

Львів, лютий 1929.

II.

СОНЦЕ Й ЇРАТИ.

*Для Вас, що не продали чести,
— Не вгнулися в знущань нарузі,
Що в келіях не зреклися мести,
— Для Вас слова ці, горді Друзі! . . .
Для Вас, що в клітках, — без простору,
Про сонце мріяли у тузі
Й боялись сорому покори,
— Для Вас слова ці, вірні Друзі! . . .*

П'ЯНІЄ ЧАРАМИ...

П'яніє чарами весни
— Сміється нам погідний день
І самоцвіти вже рясні
Проміння сипле із висот.
Вже візіями повіяв дух
Цвітучих — збуджених вишень
І покликом шляхи орлів
І путь без боязни й турбот.

Піснями — гомоном казок
Заговорив зелений ліс,
А селедини бистрих вод
Шумлять потоками каскад,
— Та ґрати нам замкнули шлях,
Лиш мрії вітер в даль поніс
І ясне сонце кликало
— Всміхалося з-за грубих ґрат.

Проте неволя не грізна!
І кволий біль не зломить нас,
Бо очі волі блеск сліпив
І хоче жертви й болю час.
Живемо внутрішнім життям
В країні правди і оман, —

Без руху, сонця і весни
Не відчуваємо кайдан;
Змагання шляхом і страждань,
Дозрілі в тишині тюрем,
На зустріч радощів життя
— До золотого Сонця йдем!

Львів, Бригідки, квітень 1932.

ПРОМІННЯ ПРИСТРАСНЕ...

Проміння пристрасне манить, —
Мене цілує поклик гір,
— І пестить шум потоків — рік,
Свобідний вихор полонин.
Життя люблю й змагання, — труд
І тайнами тривожний бір,
А думку тільки ту одну,
Яка заміниться у чин.

Для мене хуртовини рев
І громів гук — принадний спів:
Я викохав свої пісні
У русі, боротьбі й житті,
— Лиш записати їх не зміг,
Бо я тоді життям горів!
Тепер їх запишу в тюрмі —
В безділля днях, у заперті!

Колись я знав лиш руху ритм
— Чужий мені нудний спокій
Розілляних багонних вод,
Чар хворих — нездійснених мрій.
Сьогодні я життя схопив
І закував в слова і рим...

...А завтра ждуть нові діла
Далекий шлях і ватри дим,
Нічний алярм, маршовий стук,
Чар перших, — пробоевих стеж,
Невдачі, успіхи та змаг
І радість без грядиць і меж.

Львів, Бригідки, квітень 1932.

ПАЯЦЕ, СМІЙСЯ!, СМІЙ!

ВПИСАНИЙ В РЕЄСТРИ.

Нема різниць: затерлися гряниці між добром і злом:
Мене спроваджено немов бандита й знести мусів
Важкі обиди: Вписано мене в реєстри під числом
І зроблено зникми: з переду, з боку й в капелюсі.

І чорною слизькою маззю поваляли пальці рук,
Відбили двічі пальці по черзі й брудні долоні,
Письма забрали пробу й описали спосіб ходу й звук,
Що глухо плив з грудей, — і губи стиснені й червоні.

Розпеченим залізом хтось внутрі значив мені п'ятно,
Що сонце сяє не мені і вже не друг я полонин,
Що я в неволі народивсь на глум як підяремний син.

Проте я сором скрив гіркий, — сховав в душі глибінь на дно
Здавив жорстоко біль і гнів, у чертах скам'янів спокій
І заясніло усміхом лице: »Паяце, смійся! смій!!«

VAE VICTIS!

І ще ведуть кудись. Обидливо поштовхують у зад.
Байдужно вже!, — що знову й ще раз оглядають в русі,
В бізі, у ході, в супочинку, — що під муром ставлять в ряд
І кажуть вдруге йти, без капелюха й в капелюсі.

Почув я зір, що слав мені сотні затроєних стрілен,
В очах глибіню ненависти і люти тінь невкритя;
Струснувся я і взяв, що в кожному оці погляди гієн
І мстять казала їм надати нам ім'я бандита.

У кожній часті тіла чую погляд, що пече мов грань;
Vae Victis! Вниз спустив я очі й отяжілий став мій хід,
Неволя соромом мені, бо гордий є борців мій рід.

Та вороги мої моїх не сміють знати почувань
І губи я стиснув. Вп'ялив в колючі очі зір німий
І, хоч терпів, погорду сміхом слав: »Паяце, смійся! Смій!!«

КУЮТЬ В КАЙДАНИ...

Кайданами скували руки. Не почув я болю,
Лиш біль душі щемів, здусив за горло й змушував до сльоз.
Напнув я м'язи, шарпнув ланци і... почув неволю,
На груди голову склонив: Огню погас святий патос.

Та це лиш мить: Я голову підняв в гору високо
І груди випрямив вперед, щоб кожний взяв, що не ізгой,
Не раб я, не бандит! Ішов я гордо смілим кроком,
Бо здавна снівсь мені в барвистих снах безіменний герой.

Раніть!, Раніть! — вгризайтесь кайдани в душу й тіло
За те, що волю я любив, простір безмежний, ясний світ!
... Коли почую поклик гір? — І спомин рве стихію мрій...

Я мужчина і стид мені, щоби нутро щеміло;
Нехай падають храми кругом, я буду все твердий граніт.
Хай знищать наміри твої, будуй нові — і смійся! смій!!

Львів, Бригідки, квітень 1932.

ТЕМНІ ПОДВІР'Я ТЮРЕМНІ.

Темні подвір'я тюремні, — давлені мурами кліті!
.. І сподівання даремні: вп'юся я гашишем мрій.
Замість просторів — омана. — Біганням буду радіти,
Бо не розіб'ю я мурів, — в біг не вплетуся подій!

Сонне, ліниве повітря, — немічний, здержаний подув
Пристрасно в легені втягну світу опійний дурман.
Сняться гірські полонини, вихор степів і свободи!
— Знаю я, — знаю вже! Знаю!, що я у світі оман!

Гомоном експрес нечаяно думи розіб'є — розрие,
Спомином, спогадом, сумом з далечі в серці завие!
Приспані наміри збудить, гордих бажань неспокій.

Пощо, навіщо, длячого наново хочу хотіти?!
Адже ж заржавілі ґрати, давлені мурами кліті,
Адже ж безвучно й бездільно здержався експрес вже мій!

Львів, Бригідки, червень 1936.

ЦВІТИ.

Каскадами й казками зелені і цвітів
Буду молитися в ночі і в день:
Твою Любов вплету, — спіймаю тугу в сіті
Словами заворожених пісень.

Як почувань замкнути у словах не зможу, —
Я вдуну мрії в цвіт німих китиць
І дам Тобі цвітучу вижиданням рожу,
Щоб сумнів зцілювала з білих лиць.

Красками барвних туліпанів збуджу рано,
В полудне бозами пришлю привіт,
А вечером, — в ночі в похміллі нікоціани
Забудеш у моїх руках про світ.

... Тепер на світі вже мабуть цвітуть жасміни
І сиплють білих цвітів срібний сніг,
— Дозволь собі розвіяти журби всі тіні, —
Змітати порошок цвітами з-під ніг.

А як піду в життя, лишу ще на сторожі
Твоїх самотніх дум і щастя мрій
Криваві — свіжі і колючі — дикі рожі,
Щоб все казали про несупокій!

... Лиш нині цвіти не вмирають у фляконі...
Даруй! я туги цвіт пішлю з-за ґрат,
Нехай Твої цілує губи і долоні
І пригадає споминами сад!

Пригадуєш, як радісний я йшов на стрічу? ...
— Сьогодні думи лиш пішлю у путь
І усміхом надій весни до Тебе кличу
І жовто-синім цвітом: не забудь! ...

Львів, Бригідки, 29. травня 1932.

ТЮРЕМНИЙ ТРИПТИХ.

I.

Ні!-ні!, — не сам!, — не сам піду!, — піду з Тобою!
Прилинеш сонцем, — Сонечко моя Єдина,
Рвійних, — бурхливих, — спінених потоків грою.

Прийдеш, — прилинеш подихом із полонини,
Палкою пристрастю грізних вогнів Перуна
І зойком вихру, шумом злив і хуртовини.

Чар-зілля запахом колишній порив вдунеш
І буду мѣди з Твоїх губ хрусталу пити —
І в грудях грати будуть спогадів бурґуни!

Веселкою намист розкинеш самоцвіти
І ждатиму Тебе, як з усміхом ворожки
Посієш в келії пахощі мені і цвіти —

Ніжні конвалії й пристрасні — палкі горошки.

II.

Провалля, пропасті і градобої — громи,
Яри, — потоки, — кручі, — крутіжі, — стихія, —
Хаос оман, — фатаморгана, — спогад, — спомин, —

Промінні привиди й полинялі події
Все тугою в душі, — все буревієм віють,
Що-дня, що-дня йдуть таном, крутяться, — шаліють!

.. І я йду в тан із ними і божеволію:
Ще й Ти така близька, — й така далека нині!
І з болю скам'янію й спогади посію.

... І з променем восточним, в западній хвилині
Прилинеш сонцем, — Сонечко моя Єдина, —
А я Тобі: »Пригадаєш? — чи тямиш?» — кину,
Бо спогади посію і зйдуть Терцини.

III.

І сниться образ Тоцці, мов би бачив нині:
Різьбар у гробі тюрм, — без сонця і простору —
Свою Єдину, — своє Сонце — ліпить в глині.

... Я вирізьблю Тебе і наше ясне вчора
В живім, — гарячим слові, — в спогадів хвилині —
Не в холоді мертвої глини чи мармору.

... Йї не знаю, чи дійдуть до Тебе? — чи долинуть
Мої слова? — чи збережуться на папері, —
Чи всі безслідно десь зо мною разом згинуть! —

: Не вийдуть поза брами ці й злощасні двері?!
Проте співатиму Тобі пісні, Софіє,
Бо вигасає давній мій вулкан в кратері,

А Ти моя цілюща — соняшна стихія!

Львів, Бригідки, квітень 1935.

ТЕРЦИНИ.

I.

І знов, — і знов пройти прийдеться довгу пробу,
Чи верболозом я, — чи з дорогої криці?
:Замкнулися зловіщо брами мого гробу

І дурманом пивниць повітря у в'язниці!,
Вже обрії шляхів тісні закрили стіни
Й примарний сон в ночі тінявих днів лиш сниться:

Бо промінь сонця й легіт вітру не прилине
І грубих мурів не проб'є моєї клітки:
Віконних кованих заслон від домовини.

... Зачинене вікно і ґрати і решітка
І іноді лише далекий з міста гомін...
... Павук мотає на решітці сіру нитку —

Минулося життя і маю тільки спомин...

II.

На мурах скоро грають в'язнів сині руки
Жахливу вість: »Орг-реф нас зрадив всіх і видав!«
Суворі стіни сумно стогнуть стиха стуком:

»Ще всип таких не було в нас — такого стиду!«
»Три-раз — раз-п'ять*: Ка-Е О-УН на ЗУЗ розбита!«
— »Нікчемні зрадою знівечили побіду!«

І душу давлять думи скривані й нескриті:
Провідника і ще шістьох жде присуд смерті!:
Зрадіють шибениці й заскриплять неситі!

... А там — між іншими й мою десь зложу жертву:
У серці полум'я життя ще раз зніметься,
А потім з болю кам'яніти будуть черти —

... Не знаю, скільки літ... п'ятнадцять — чи лиш — десять!?...

* Наслідування тюремного перестукування. Три удари в стіну і один означає букву »к«. 1 і 5 (ударів) означає букву »є«.

III.

У нерозв'язній тьмі безперервних ночей
Три тижні дум пройшло вже ходом черепахи...
: У тьмі печер десь хробам нидіють їх очі...

— Й думки жалять — їдкі-настирливі комахи:
Чи нидіють в безчинності і мислі й мрії?
І сохнуть почуття — і в'яне воля з жаху?!...

А може суть життя я віднайти зумію!, —
Бо рано ще й не хочу кластись в домовину!
...І може в попелі даремно не зотлію!...

Три тижні дум! — п'ятьсот-чотири вже години! —
І знов у сумнівах безвольна думка рветься:
П'ятьсот-чотири рази шість, — числю хвилини...

— А скільки їх буде за літ п'ятнадцять — десять?!...

IV.

(Романові Шухевичові)

Пустинь південних цар у заперті — в горбді
Безуспішно шукає забуття-омани
В одчайній люті, в пристраснім-нестримнім ході

І в образі привабної фатаморгани:
Зеленої оазиса й сірої пустині, —
У вбивчій гашишу палкого урагану.

Мов непокірний, гордий звір, — невольний нині,
Плаї я витоптав на кам'яній підлозі,
Як згадував своє життя й простори сині:

... І чую: — пристрасно в клітках своїх — в дорозі
Мандрують друзі, тонуть в спогадах-задумі.
... Трагічно смерть стрічати на життя порозі,

Тимчасом смерть з життям обнялась вже у глумі.

V.

Я знаю: — хочеш, інквізиторе, — зломити,
Гнилим льохів повітрям змучити до краю
— І тьмою й самотою горду душу вбити.

З грудей добути крик розпуки і одчаю,
Благань, прохань, — помилювання і пощади
І хочеш вирвати усе, що знав і знаю!

— Ти хочеш, інквізиторе, від мене зради!
... І думаєш: — обкидаю болотом, — брудом
Життя святі Ідеї?! — думаєш: упаду?!, —

Злякаюся злочинного займанців суду, —
І видам посіпакам друзів? — тайни й пляни?!
— Ні!, — інквізиторе, — гайнуєш стільки труду,

Бо зле ти розчислив і зле заграв, мій пане!

VI.

Ні! — не скажу!, я не продам своєї честі!
Не понизить мене нікчемних чинів сором!
Хоч би сотні разів мав довше хрест свій нести,

Не впаду й не побачать вороги покори!
Спокійно стану перед гордими дідами
Й майбутнім Лицарям не дам лихого взору!

Хай інші всі каяттям, — зрадою, — сльозами
Заслуги давні змажуть прокляттям провини, —
Я сам зумію йти колишніми шляхами!

Спокійно спи, — спокійний, Батьку, будь за сина! —
Ти, Батьку, що живеш в стрільця шинелі в мріях, —
І Ви, мої Найближчі Друзі Всі — й Родино

І Ти моя незломна Дівчино, — Софіє!

VII.

По днях екстаз і щедрих ласк, — по днях підйому
Прийдуть жорстокі дні нудьги, — одчаю, — болю,
Розпуки, — немочі й душевної утоми...

... В ті дні подай, — пошли незломну, Боже, Волю!
Дозволь не впасти й видержати в постанові
І Віру, Господи, скріпи у мене, — мбю!

... В ті дні подай Молитви ласку і любови! —
Дозволь палким почуванням палати чистим
І вкрий, Владико, батьківським святим покровом!

... В ті дні посій зерно надії золотисте, —
Крилату мрію й скору думку дай прозору,
Щоби бодай душею зміг я жити, Христе, —

І біль пошли мені й безмежну радість твору!

VIII.

В моїй норі нестерпно вбога обстановка:
Багато кращу мають на горі бандити!
: Заржавіла плювачка, мидниця, коновка,

Стара, — кулява прича знищена й розбита,
Сінник, в яким столочена солома, — й стерта, —
Тонким, брудним, липким, поганим коцом вкритий, —

А коц до того ще короткий і подертий!
... І серед бруду й пустки ясний промінь з дому,
Що розбиває безнадійну думу вперту

Йї злагіднює душі нечувану утому:
Пахучий мій рушник, — переданий Тобою,
Надій зелена зірка вишита на ньому

Твоїм сердешним болем, — туги самотою!

ІХ.

Студентський з'їзд, — мов повені крутіж, — бурхливий
Кінчав над раном пристрасні-палкі наради.
...Провідника я гордим поглядом, — щасливим

Обняв в останній раз численний збір з естради,
Ще розгоном рішучих слів пірвав, — овів
І юну й життєрадісну прощав громаду!

...І опинився сам; ...і день ще не сіріє...
...Погасли у нутрі вогні, ... вив вовком вихор
І я йшов сам у темну ніч і в сніговію!

...І прочуттям в душі заскреготало лихо:
У творчій пристрасі розблисну метеором
І відійду бездільно у безлюддя тихо...

І ось іду і піду сам без руху й твору!

Х.

Святих Героїв горда Земле, — Україно!
— Борців великих, — чесних Лицарів Народе!
— Простіть мені мій біль і немочі хвилини!

Простіть, Князі, що з Дону й Висли пили воду,
Ви, козаки, простіть, що в обороні ладу
Грудьми спинили налет сарани зі сходу;

Простіть, Стрільці, і Ви, — Брати, на барикадах,
Що боретесь у рідних селах, в ріднім Львові,
І Ви, грядучі вже по славу і по владу! —

Бо біль мій зріс в бажанні діл і в чинів зові
І я боюсь безділля млявих днів, — не жертви,
Бо ще й по смерті хочу встати у обнові,

Щоби ще раз для Тебе, Україно, вмерти!

Львів, Бригідки, лючень-березень 1936.

Карцер ч. 3.

III.

БЕРЕЗА КАРТУЗЬКА.

*Прокляті дні і незабуті!
— Кривавим злитий труда потом
У довгі мов роки мінати
Я взнав, чиєї плоть ми плоті!
І для грядучої обнови
Я дні ці й ясних літ свободу
І болю мого горде слово
Тобі у дань зложив, Народе!*

ПІСОК НАМОКЛИЙ...

Пісок намоклий на важкому возі
Казали пхати польські фараони;
... Колеса грузнуть в мокляках в дорозі
І безнадійно кричуть нам ворони...

В напрузі мліють руки вже в знемозі
Й огнем печуть нас удари й проклони;
... І перемокли, в холоді й морозі
Ми бачимо лиш беклінівські тони:

— Забутий парк в красок контрастах тоне, —
Червоне тло, — і чорні сілуети...
... Був бій! — Остались щастя похорони...
В безчинності поржавіли штилети...

— Сам чорт так шумом деревами свище!,
Сам чорт в слоту жене нас на роботу,
Щоб сон, щоб смерть ішли все ближче й ближче,
Щоб видерти в нас до змагань охоту.

Проте з грудей не вирвуться нам стони
І серце не ослабне нам в тривозі:
Хай »Со святими« навіть грають дзвони, —
Ми йдемо все назустріч перемозі.

Страшна терпінням сорому неволя
І безнадійні дні у сірій мряці
І чорт — і смерть — і гнів — ворожа воля
Не спинять мести, боротьби, ні праці.

Лиш нині ми у болі, сумі й тузі,
Бо край, — наш край, — далеко за горами;
Бо наш народ, — без нас — в важкій нарузі
І матері десь плачуть там за нами.

— Але вже йдем, мчимося вже шляхами —
Грізні, — сильні терпінням, — непоборні!
— Як згинем, підуть месники слідами
І чин збірний розіб'є хмари чорні.

Берега Картузька, 13. жовтня 1934.

ПСАЛЬМИ

КАРТУЗЬКОЇ БЕРЕЗИ.

I.

Прорвались греблі й протекла отрута,
Гадюча їдь, — їдь сатани прелюта.
Моїх Батьків свята земля негнута
Вже в темряв — тіней, — в сну убивчі пута
У ткань обиди вмотана — закута, —
Замовк вже спів, занидів мірт і рута!

Неситим лиликом на гнійлих крилах
Пливе опир багрянний в морі мряки,
Нектаром вин з Дажбожих внуків тіла
Сп'янілий сатана посіяв маки,
Павук кривавий ссе весняну силу
Й жаждуть святої крові вовкулаки.

Герої вже замучені, — убиті,
В полоні ми, — перед братами скриті,
Дороги до краю й братів розбиті,
Порослі бур'яном шляхи розриті,
Потоки, — ріки, — озера розлиті
Й у ранах хворі ноги й струпом вкриті.

Проте опир не виссе віри з крові,
— Не спинять ворога слабкі окови
Нездержаних вогнів живої мови
І проречистих рік палкого слова
Про йдучі дні воскресної обнови,
Про розкіш мук жертвовної любови.

II.

Беззубий кат розпусними руками
Порвав, — пошарпав тіло нам бичами,
Впивався видом ран, знущавсь над нами:
Ранив, калічив, копав до безтями,
Аж крові струї протекли устами
І маком зацвіли розлиті плями.

Та гірше ран печуть обид жаливи:
Матіркування підле, — погірдливе,
Блювання сороміцьких слів лайливих.
Іжа безрог для нас, — жебрацькі шмати
І замість коней тягнемо керати,
Руками кажуть кал і гній збирати!

III.

Збіднів наш дух, — замкнулись душ безодні,
Погасли полету огні Господні,
Безплідні стали мислі й однородні,
Що харч рідкий, — сама вода сьогодні,
Що ми без сил, без захисту й голодні,
Що вже зима, а печі в нас холодні!

Звузився обрій: в мріях наших часто
Присниться зупа, — бульба, м'ясо, масло.
Закон полонених, — розпуки гасло
Тайком в складі кусок десь м'яса вкрати
І жадно рвати прихапцем на часті,
Щоб не зомліти, з голоду не впасти . . .

IV.

Зближається віщована година:
В ярмі спідліється дух, зігнеться спина, —
Проказою підлот поїть чужина,
В народ устромить коромоли кліна,
Нечесних купить гріш чи солонина
І зрадить син: проклін Батьків для сина.

Гидке нутро й гадюче серце в грудях,
Бісів гадки ганебні в супостата, —
Катами, — не людьми у нього люди:
Слабих напоять яду свого брудом
Й нутро світляне строять мого брата.
... І брат братам посмів вже хліб забрати!

Незгоди й зради гниль, — заслони ночі,
Грізні гріхи братів сліпили очі;
Зневіри цвіль притьмила сні пророчі.
Нас звівдив всіх блудний туман омани,
В безчинності держать братів кайдани
І силу з'їв безплідний труд і рани!

V.

І вирву візіями побід з розпуки
Моїх братів: Діди, батьки й унуки
З святою вірою пірвуть шаблюки
В заковані ще до недавна руки!
Із піснею підуть на смерть і муки
І стервом ворога зрадять круки.

Пливе-пливе із уст гаряча лява,
Бо не зжахнуся мук братів кривавих
І випарів з їх тіла й крові млявих.
Вже бачу сумерк сумерків сльотавих
І поведу народ мов на забаву
В рішальний змаг, — у змаг за честь і славу!

VI.

Молитись в свято в таборі не можу:
Гляджу: кріси, багнети і сторожа, —
Густий кільчастий дріт і огорожа,
— Чужинний капелян та Служба Божа,
Святі слова, а мова нам ворожа!
Молитись хочу і проте не можу!

Усіх зігнали без різниці разом:
Одні горять в захопленні екстази,
Облудні фарисеї шепчуть фрази,
— Вкінці безбожні в почутті відрази.
... Дзвенить дзвінок, — порушені наказом
Мов на шнурку чола схилились разом.

Безуспішно ще раз зложив долоні
— Й стою без слів; думки ж мов дикі коні:
Шаліють, — рвуться, — скачуть на припоні,
До рідних меж і піль в спішній погоні,
Що скрилися в непроглядній заслоні!
... І погляд мій застиг на небосклоні.

VII.

Бездушний, мов на звалищах Сіону,
У таборі я скам'янів без стону!
... Мій біль затиш, — молитися не можу,
Бо болем я братів себе тривожу:
В нарузі десь німих людей мільйони
І з крові їх цвітуть рубіни-рожі.

Бездушний, мов на звалищах Сіону,
Глухого пильно слухаю проклону
З в'язниць і таборів, із мурів Львова...
... Возьми народ мій, Боже! — в охорону,
І силу віри дай йому і слова
І ясний день грядучої обнові!

VIII.

І бачу виразно: і ріки й море
І сірий обрій корабель розоре.
Упадуть мури тюрм страшного вчора,
Єгова взяв народ під омофори, —
І бачу: сходиш вже свободи зоре
І світлом темряву Дажбог поборе!

Вже заспівають Херувимів хори,
Упаде лист, — старі струснуться бори,
У зареві світанку й слави гори,
Блаженна вість розбуджує простори,
І жовто-синім прапором говорить,
Що вже розбиті стид, — ганьба покори!

Берега Каргузька, грудень 1934.

МАБУТЬ НЕ ЗМОЖУ...

... Мабуть не зможу щиро вже радіти:
І біль обид мене вже не зворушить ...
Наругою звірі стемнили душу
Й руками маю плювачки їм змити.

Змітаю, паленіючи, кімнати;
... Нечайно волі ясним відгомоном
Прилине танго з плити патефону
І стане душу в чар казок вплітати.

І розспівається душа у власті
Ніжних акордів і різких контрастів:
Варварського пониження й культури.

... І знаю, еґзотичним бумеранґом
Ще вернеться не раз тужливе танго
Болючим спогадом про ґрати й мури ...

Берега Каргузька, 4. січня 1935.

В ТЕМНИЦІ.

Останньому Кошовому Запорозької Січі.

... Береза, ... січень, ... сьомий день карцеру ...
Для спогаду думки безладні лйшу ...
Без олівця, чорнила, пер, паперу
— На звоях мозку вирізьблю й запишу.

... Тут день і ніч у безприкладній згоді, —
Без боротьби добра і зла, — без зміни
— І без світанку день у хороводі
Веде мертвецькі трупів тьмарні тіні.

Мов сатана, що напосів на душу,
За мною тінь така томляча ходить, —
Стараюсь кроками розбити глушу,
Яка в думках зневіру тільки родить.

... Бо тінь свою вже кожна думка має
І кожна думка рветься без надії ...
Вже Бетовена маршом серце грає,
— Сніги счорніли й чорні стались мрії.

... А може це лиш я ослаб у пості:
Чотири дні — я хліб лиш їв — і воду.
В безсонниці задеревіли кості,
Стомились ноги у зусиллі ходу.

Не можу в зимні стати, — лежати:
Прокуняв ніч без сінника й соломи.
... А може це печуть побиті п'яти
Й дрижу в гарячці з голоду й з втоми?

У боротьбі з безчинности нудьгою
Сотки разів пройшов простір понурій:
З життя я сповідався перед собою,
Невольним вовком в тьмі вдарявся об мури.

Пройшов ще раз шляхи життя я мого,
Продумав по черзі всі мислі й пляни
І плянів понамічував премного, —
А час заціпенів, — замерз — і станув.

В кутках скрегочуть привиди й примари —
Закидують на мої мислі сітку,
Щоб не злетів я соколом під хмари,
А супом лиш вдарявся об ґрати, — в клітку.

... Почув я посмак гнилого похмілля;
Безуспішно зірвався ще раз до льоту:
Кружляє вперто привид божевілья
У судорогах бідного ідіота ...
.....

На мотузі побачив тіло трупа:
Нудьгою скривлені у нього губи ...
... І чую: привид сів на мозку струпом —
І труп до мене шкірить білі зуби ...

... І бачу, — у нутрі — дві сили в бою!
: Мабуть тепер не видержать вже нерви,
— Упаде Віра в боротьбі із тьмою
І роз'їдять весняну душу черви.
.....

... Та крикнув я ... розбив безсилля мислі ...
: Це чорт в жаху водив мене на пробу.
... У тьмі закрив нудьги він дні розкислі
І неміч в помочі подав: хворобу.

Та мрячні думи стали ясні й прості, —
Я досвід дорогий добув в двобою:
Прийшов кремезний сивий дід у гості
І радісно розцілювався зо мною.

Гей! — Дужий Діду! — стільки літ неволі
В вогких льохах ворожої в'язниці,
А Ти кепкуєш ще з прокляту долі
І серце в Тебе радісне, — із криці.

Дозволь: Батьків Ти розумом, — рукою
Веди понад безодні за Собою
І стань мені провідником у бою
З безчинністю в'язниць і ночей тьмою

Берега Каргузька, 1.—3. січня 1935.

В ЛЬОХАХ БЕРЕЗИ...

В льохах Берези вбивчих, — вічно впертий
Кладу вогонь жертвовного багаття;
Кругом суворі разом сядуть браття
Святі Ідеї вірні аж до смерті.

: Козак, який гатив студене море
І клав під мури Петербурга кості;
... Прийдуть засніжені з Соловок гості
І не розділять нас віки й простори.

... І Войнаровський зо снігів Сибіру, —
Дід Кальнишевський радісний, — щасливий,
Тарас Шевченко із степів заслання —

Благословлять завзяття, — запал, — віру,
І бачать успіхи й воскресні зриви
Палким, — надхненням духом віщування.

Берега Каргузька, 3. січня 1935.

IV.

В ДОРОЗІ ДО ІСТИНИ.

Не спинимось в своїм поході
По промінь Істини святої,
— Без зрозуміння у народі,
Своїми прókляті й юрбою,
Нераз обкидані болотом, —
— Бо взором Ти, Єдиний Боже,
Вказав, що Дух сильніший плоті
Й одна лиш Правда переможе!

НОВОЇ ІСТИНИ ПРОРОКИ.

... EX ORIENTE LUX! ...

З несвідомих бажань душі, з кипучої у жилах ляви
Шехерезад родився світ в тремтливих гашишу казках.
Дрімучі здібності віків, містичні образи уяви
Роздумувань вказали культ, метаморфози духа шлях.

Не з цегли ні з каміння скель, а з мряк і з мрії мінарети,
Бо не повстав з матерії світ, а з візій душ, з пророчих снів!
І тіла запереченням, — огнем душі горять аскети,
Щоби з землі об'явлень-вір воскресла велич правди слів.

... Бо там колиска всіх племен, де ранком ясне сонце сходить,
Свята обіцяна земля діточих сподівань народів:
Для світу світлом сяє схід, тремтить принадами екстаз!

... Чи віщих слів це істина? Чи лиш ярок красок полуда?
— Нудною тайною лица всміхається спокійний Будда,
Нірвана кличе забуттям, задержався на місці час.

OCCIDENTE IMPERANTI!

Побіди заповітом дух батьків зове на смерть і рани,
Незнаний лицар взором став: герой без боязни й провин;
Тверезе розуміння справ і розум без п'ятна оmani,
Почислені секунди дня замінюють енергію в чин.

Знання й залізо, — сталь, — бетон, — до мряк сягають хмародери,
Глузують з Величі і Тайн, скували дух німим числом.
З беззахисних дітей вулиць ростуть у праці мільярдери,
За золото купують світ, падають в погоні за майном.

І одчайдушности абсурд жене у змаг конкістадорів
Наказ столиці завезти для завойованих просторів; —
Накине Волю Окцидент, бо щастям кличе слава й путь!

... Розвага і сліпий абсурд, — це заходу грізні контрасти,
Механізується життя і дух в гроша бездушній власті,
За чаром щастя-суєти загублена в погоні суть.

НОВОЇ ІСТИНИ ПРОРОКИ.

На сумежі старих світів, на грані заходу і сходу
Степів стихія, — диких піль, — ще сили несвідомий гнів
І Воля дика й первісна в розгніні юного народу,
Який в пониженні страждав і вже у славі володів.

Уяву творчих почувань, огонь посвяти без аскези,
Завзяття в обороні правд і духа глибину дав схід.
Сполука первнів двох світів і плід здорової синтези
Стає кличем обнови в нас, щоб відродити землю й світ.

Лисиці вже не брешуть в тьмі на Русичів щити черлені,
І сяйво Володимира вже знов в Його святім знамені,
Столиця дзвонами гуде, нові звіщає правди Юр...

У світ старий нове життя, нові ідеї, кров і соки,
Віллемо, — вдунемо ще й ми! — нової істини пророки!
— Невіруючим — кари гнів, різкий наказ крицевих сурм.

Львів, Бригідки, травень 1932.

СТРАСТІ.

ХАЙ ДІЄТЬСЯ ПО ТВОЇЙ ВОЛІ.

Звершилося і дні прийшли віщовані в словах пророків:
В Гаю Оливнім немічний, — в безмежній Богом даній власті —,
Моливсь в захопленні Христос, — Муж без гріхів, провин, пороків,
Найвища людська свідомість у нероздільній Божій часті.

»Мій Боже! Незбагненна Воле! Відверни від мене горе!, —
Отрути чашу забори!, а дай мені лиш силу Слова!
... Даруй, що я люблю життя, — перемогу слів моїх, — простори,
: На край світів лавиною розліється пророча мова!

Жемчугами блискить роса, горять в веселці самоцвіти, —
Могутній! дай мені Твоє Ім'я з веселкою хвалити!
— Дозволь: моєї віри подихом будуть усі тремтіти
В бажанні славословити і волю з Волею злучити!

... А може слів огню і труду мало для рабів обнови? —
Всесильний! — сили дай мені! — не дай ніколи в муках впасти!
Я хочу їх добра! ... Як до спасення треба смерті й крові,
Хай діється по Твоїй волі! — Йї в жертві кров прийми і страсті!«

БО МАЛО СЛІВ ДЛЯ СЛАБОДУХІВ ...

Вже з болю меркли очі, спалені уста здусили стони,
На втомленім, — блідім лиці Христа осів глибокий сум.
Горів жемчугом крові ореол із колючок корони,
А злите потом тіло крив червоний плащ царів на глум.

Безперервних допитів даремний труд: Каяфа й Анна!
Болючий рев скаженої юрби: »Разпни його! Разпни!«
... Чому п'ять днів тому так само кликали Йому: »Осанна!«
І слухали пливучих слів науки? — Йї звалися дітьми?!

Як низько впали ці раби!: Христос опльований юрбою,
Що славословила Його; Петро святих відрікся слів,
— Петро, який був перший між усіма й звав себе скалою!, —
Який в бажанні проповіді й мук — здавалося — тремтів!

... Бо мало слів для слабодухів, — щоб рабів п'ятно їм стерти,
Не вистане геройство праці, жертва, — проповідь, — любов!
Щоб душами заволодіти, — треба вміти мужно вмерти,
А шлях-дорогу вкаже у майбутнє — благородна кров.

★

... Розкинені сотні і тисячі могил у чистім полі...
Щасливий край святий, — Ідея всіх замучених жерців:
Кривава казка не дозволить згинуть в важкій неволі,
Ідея, зроджена із мук, горить в серцях впродовж віків.

ЧОМУ УЧИЛА, НЕНЕ, ПРО ХРИСТА?

... Схилилась в болю голова, — тремтіли Божим гнівом скелі,
Мерці воскресли із гробів, живі жахалися погроз,
Не знали матері дітей, на місці міст сумні пустелі,
І слава з соромом зійшлась: замовк замучений Христос!

Ще в сумнівах апостоли, зневолені жахом, — розбиті:
Учитель згинув на Хресті, а Хрест це сорому символ!
— Та Віра вже на третій день воскресла з крові заповіту
І вже манить на муки Хрест, горить страждання ореол.

Сторожать трупів перших жертв ряди завзятих неофітів,
І гекатомби їхніх тіл вже кинені на жир звірям,
А з підземелля, з катакомб зачала віра володіти
З завзяття, з крові та з життя збудовано для світу храм.

★

Батьків замучив ворог нам, братів скриває вже могила,
А ми, що з бою ще спаслись, караємося у тюрмі!
Чому в розпуці ломиш руки і ридаш, — Нене Мила,
Що я стискаю п'ястуки й спокійно не піду в ярмі?!

Гляди: Геройські тисячі братів жорстока смерть скосила,
А Ти для мене лиш одного маєш стільки болю й сльоз?
Чому мені казала, Нене, про Христіяна, чому учила
Терпіти й умирати, як терпів і як помер Христос?!

Львів, Бригідки, страсний тиждень 1932.

ПАМ'ЯТІ ЛЕСІ.

(В двадцятьп'яті роковини смерти
на Святочну Академію)

I.

Ночей безсонних тремкі огневиці
Різьблять роками бажання і черти;
Блеском пожарів говорять зіниці,
Давленим жахом повільної смерти.

І в самотини нестерпнім одчаю
Кров непокірна, шляхотна, завзята
В немічних грудях борвієм кружляє,
Бунту вогнями і сціпів шкарлатом.

Понад чолом громові лискавиці, —
Світло осяйним вінком, — діядемом,
Задумів смілих барвисті китиці
І самоцвіти із княжих теремів.

Лискавиць світло ввесь всесвіт осяє
І по одчаю підйом і обнова.
В творчім змаганню й у болю безкраїм
Родиться дійсної Істини Слово.

II.

Гомоном громів гогоче стихія,
Обрії в заграві багрих пожарів,
В блисках потоків вогню проясніють
Чорної ночі таємні котари.

Грається в піжмурки з хмарами вихор,
Велетів легко хиляє до долу,
З реготом-глумом, із насміху-сміхом
Гонить за блисків грізним ореолом.

Хочеться з вихрами йти в перегони,
Близком стихії порвати простори,
Чорної ночі розбити заслони,
Із Бетовеном співати бадьоро.

Стіни прокляті затишного дому,
Дома так душно, — у хаті так тісно!
І з відгомону далекого грому
Родяться мрії і родиться пісня.

III.

Дійсність і мрії — простори і стіни,
Тільки в уяві ще проблески щастя,
Горде минуле й сьогоднішні тіні
Душу хвилюють жорстоким контрастом.

Лицарі сняться і княжа дружина
І частоколом обведені башти;
— В поросі слава, — замки у руїні,
Думи єдині розбиті на часті.

В привидах тільки замків сілуети,
Башти у стрічних струнких кипарисах, —
Скрились козацькі чайки в очеретах,
Лицар вартує опертий об спису.

І розгорілося полум'я знову
В серці незломнім і в звуках сонати
В привидах — спогадах зроджене слово
Каже нам проти надій сподіватись.

IV.

Рине, рокоче нестримна соната,
Звуки бадьорі, могутні і горді,
Сонця проміння і світла багато,
Усміх веселки у кожному акорді.

Пісня вершин недосяжних Кавказу,
Пошуму спінених хвиль Євпаторії, —
Сонце верхів'я цілує алмазом
І ізмарагдами сходить на морі.

Цвітом пахучим мелодія сонати
І воскресають в ній думи одважні,
Грою трембіти озвались Карпати,
Шумом столітніх дерев Колодяжне.

Кріпшають звуки, ростуть, могутніють
Наче у повінь нездержані ріки —
Давніх віків нерозгублені мрії
Лишаться в гордім акорді на віки.

V.

Південь... і зéлені й трав оксамити...
... Синява далечі й моря, — і цвітом
Сонце весни й безупинного літа
Кличе сміятись, співати й радіти.

Ось Сан Ремо, Гелюан і Каїро...
... Сфінкс, піраміди, пісок і пустиня...
Тугою серце забилося в зневірі:
Навіть від сонця і світло і тіні.

В серці й душі тільки дума Єдина:
Села далекі у фатаморгані . . .
Прадідів край наш — свята Україна
Скрилась за хвилями, — за шелом'янем.

Серце у тузі горить, не згаряє,
Паки і паки ще кров непокірна
В живчиках дзвонами: »Краю, мій краю!
Жила й вмираю завжди Тобі вірна«.

VI.

Хрест спорохнявів, зів'яла калина,
Віттям журливо хитає береза,
Всюди пустеля, пустиня, руїна,
Серце стишилось і висохли слези.

Бо не зів'яне трава нам у травні
І не вмирають на провесні цвіти:
В задумах смілих і в починах славних
Лишиться пісня і все буде жити.

Contra spem! Проти надій сподіватись,
Що не умерла нам дума — дрімає,
Завжди акордом Твоєї сонати
»Краю!« молитися, — »прадідів краю!«

І на убогім сумнім перелозі
Сіємо зерно з Тобою в пустині,
Шлях мостимо золотій перемозі,
Жертвою молилось ми Україні!

Львів, вересень 1938.

РІЗЬБАР.

Вже досить! Нетерплячі руки
В гарячці викрешуть з мармору
Життя і біль і жах розпуки,
Заклятий в тайну його зору.

І він дивитисьме з портрету
На хід бурхливих дій во віки
— Спокійний, як слова сонету,
Що скрили пристрасть чоловіка.

І змушу, — вирву йому слово,
Що здавлене внутрі горіло, —
Незвершене і неготове,
— А вже могутнє й повне сили!

Хай буде ударами грому
І грає звуками сонати,
Щоб в ньому був вогонь підйому
І мусів в нім відчай кричати!

Вже досить! Збуджуся з нестями
Нестерпних снів грізного вчора
І знову творчими руками
Промовлю з брил німих мармору.

Вже досить! досить! — Знову й знову
Шукають пальці форм у глині
І творивом нового Слова
Нове кувати мушу нині.

Берлін, 7. грудня 1940.

ОТЧЕ НАШ.

I.

До Тебе, — Отче Наш, — благий Владико, —
Веселки й сумерку могутній Пане,
З горючих глибин, нестримним криком
— У розпачі розчарувань, — оmani
Мої слова молитви вилітають:
І білим цвітом стеляться жасміну
— І рвуться, — гіркнуть сумніву полином!
.. Палкі слова надії і одчаю ...

До Тебе, — Царю, облаків, — блакиту
І необнятого часу й простору,
Мільярдів зізд, — огнених сонць всесвіту,
Святої думки поступу і твору —
Шлю пристрасних бажань молитву чисту
— Тернових колючок пахучу рожу ...
... До Тебе, що еси на небі, Боже, —
Що птицям кажеш жити й цвітам цвісти.

Хай Святість Твого Імени, — Владико
Сполучить гимнами усю природу, —
Хай океани моляться і ріки
Й усі Тобі поклоняться народи.
І голосніше грому й хуртовини
До Тебе кличуть, — Отче Наш, — з темниці
Розширені розпукою зіниці, —
Слова завмерлі вольної людини.

Львів, Бригідки, 1. вересня 1939.

II.

Резеди скромної пахучі цвіти, —
Зелене листя звеселить престоли
Йї предвічних правд величні заповіді
Засяють Істини святим символом.
Зійди, — замешкай в совісті людини,
Вселися в серце кожної істоти:
Хай прийде царство Мужности й Чесноти —
Вселенна радість доброї новини.

Хай книг Твоїх живе, — безсмертне Слово
Повторять явно вольними устами
Усіх земель язики в рідній мові,
В якій почули першу пісню мами!
Хай сяйво безконечної щедроти
Не промине над мурами Сіону —
— Погибнуть нечестивих злі закони
І чесний в соромі не вмере гельотом.

Не в іскрах зір, — не серед трубних громів
Признати прийдеш царство нагороди
За жертву почувань і труд підйому
І не лиш вибрані спасеш народи.
Тому не діл омánливих намисто,
А Слово дай нам, що було в началі —
Крицеві, — неосквернені скрижалі
І в душу думку вдунь, Єдиний, — чисту!

III.

Мімоси ніжність відверни в дні гніву:
Як храм в руїні, згарища у димі,
У грудь отруту нам вложи жаливи,
Щоб втрату ми знесли Єрусалиму
І не відчули ворогів обиди
Для риз, безкровних жертв, святих приносів,
— Щоб знали ми, що меч, не мир приносиш
І що без страстей не прийде перемога.

Хоч прошу в немочі часом розради, —
Не слухай, Господи, хули знемоги:
Я смерті жах пізнав і друзів зраду
У сірих днях терпіння і тривоги...
... І спопеліла вже душа у болі:
Я бачив біль, з якого меркне розум, —
Розпуки срібні, найсвятіші сльози...
Проте хай станеться по Твоїй Волі.

Ще тільки віра й честь не дали впасти!
Прости: вже досить жертв, невдач, отрути.
... Дай радісну — малу хвилину щастя! —
... Прости!... Дозволь на мить одну забути!
Ні! Ні! Зболілого не слухай крику!
Дозволь і силу дай ще раз на жертву!,
Бо Ти велів за Правду вміти вмерти —
І Воля хай буде Твоя, — Владико!

Львів, Бригідки, 12. вересня 1939.

І.

Хмарами дим викидає, блиском роз'яснює тіні,
Громами грає стихії, стукотом, — стугоном сталь!
В мряках невідоме завтра, в мряках збігаються шини,
Експрес жене безупину, експрес потонув у даль.

Спека, мороз, хуртовина, — експрес за вітром в погоні!
Села, яри і потоки, — гомін несеться від міст.
Експрес не знає спокою, в сварці крикливих вагонів,
В зміні красок краєвидів, в пристрасній пісні коліс.

В далеч спішусь наче експрес, завтра незнане збагнути,
Щастя погоні пізнати, радість в змаганні добути.
Маю вогонь я Перуна, в грудях гримить водопад.

Ось несподіваний закрут: експрес схиляється з руху.
Закрут! Невже ж — катастрофа! — Ні! зрівноваження духа,
Бо з'єдинились контрасти: Розум, — стихія і лад!

II.

Темяву ніч розсіває, в чорному експрес потонув...
В темяві гинуть дороги, в чорному небо без зір.
Дивиться експрес світлами, в сйявах скупались вагони,
Ясними сйявами світла, — експрес у чорний простір.

В темяві сходить безсилля, в сні спочивають оселі,
Тихо, — спокійно, — беззвучно, тиша несеться зпід стріх.
З гомоном, з гамором, з гуком гонять вагони веселі,
Будять, — манять, — непокоять, тишу пронизує сміх.

Ночами чорна неволя, лиця вгорнула знемога,
Очі шукають, — питають, в чорному гине дорога,
Світ замикають нам грати, чорними хмарами гнів!

Повний життя і посвяти піду в дорогу я чорну,
Волею, — Вірою, — вітром знищу, — розіб'ю, — розгорну
Чорну неволі зневіру, збудить надію мій спів!

III.

Обрій замкнув мене кругом, мушу його розірвати!
Погляд безсильно блукає, експрес розбив вже спокій!
Казкою стануть простори, хочу я руху, — посвяти,
Мучить дорога жагою незаспокоєних мрій.

Дзвонами кров б'є у висках, тайнами тихої ночі,
В обрію експрес сховався, скриюся разом із ним.
Експрес живе, — відчуває! Тугою кличе-клекоче,
В чорне беззоряне небо — іскрами дихає дим.

Очі сумні самі бачу, — в мене ж в нутрі стільки щастя,
Ясного світла багато — в русі й спокою контрастів,
Вдуну я радості силу іскрами чину й пісень.

Іскрами буду горіти, іскор розкину мільйони,
Сум я розгоню і стони, заки заграють нам дзвони,
Іскри покажуть дорогу, заки засяє нам день!

Ряшів, січень 1933.

